



בעשרה במאי 1940 הנחית היטלר על המערב מתקפה רבת. תוך ששה שבועות שטפו כוחות הוהרמאכט את אירופה המערבית, כשהם מותירם את בריטניה הגדולה נצורה באיים שלה. מערכה זו פילסה את הדרך להתפשטות הנאציזם ולהתרחבותה של מלחמת העולם השנייה בקנה מידה מלא. המערכה החריבה את תשתית הקולוניאליזם המערבי אירופאי, ומוצגת עד היום כאבי טיפוס של לוחמה ממוכנת של כוחות משולבים. המהירות גרמה להלם חריף; רק עשרים וחמש שנה קודם לכן עמדה אירופה המערבית בהצלחה נגד גרמניה במשך ארבע שנים. חלק נכבד מהמהירות נבע מההפתעה ב־10 במאי, שתפסה את המתגונן בלתי מוכן — בדומה למלחמת יום הכיפורים, במובנים מסוימים. מה בדיוק אירע?

## התקפת פתע — 10 במאי 1940

ד"ר ג'פרי א' גינסבורג\*

### המצב הכללי

מצבה של גרמניה ב־10 במאי 1940 היה ברור למדי. כשהחלטתו נחושה להשיג את "מרחב המחיה" על חשבון שכנותיו, פקד היטלר על כיבושה של אירופה המרכזית. לאורך הגבול הצרפתי-גרמני (ובמידה פחותה — בנוורוגיה), ניצבו צרפת, החמושה כהלכה, ובריטניה, המתחמשת מחדש במהירות; כלכלתה של גרמניה עמדה בנטל תוך מאמץ עליון: היטלר גמר אומר להכות במערב כדי להשתלט על משאבים, ולהביס את בעלות הברית בטרם יתחזקו יתר על המידה, אולם הוא לא יכול היה להרשות לעצמו מצב של קיפאון בדומה לזה ששרר ב־1914, כיוון שברית-המועצות הייתה נכונה בעורפו לפעול אם ייעצר הוהר-מאכט על עמדו במערב, או ייפגע קשות. הבעייה העיקרית שניצבה בפני צרפת והאסטרטג הראשי שלה, גנרל מוריס

גאמלן, הייתה כיצד לנצל את עצמתה של צרפת, ולגבש קואליציה מערבית חזקה דיה כדי לעמוד בפני גרמניה, וכיצד לתפוס עמדות שיאפשרו לפתח מתקפה של בעלות הברית להבסת היטלר כשתסיים בריטניה להתחמש. נחותה בכוח אדם ובתעשייה — לא יכלה צרפת לעמוד לבדה בפני היטלר. ב־10 במאי הטילה גרמניה נגד המערב 136 דיוויזיות (124 — חי"ר, שרק שבע מהן היו ממוכנות, 10 — שריון, דיוויזיות צנחנים ודיוויזיות פרשים). כשהיא מגייסת את כל כוחותיה, עלה בידי צרפת לכנס 92 יחידות בעצמה של דיוויזיה, (67 — חי"ר, ששבע מהן ממוכנות, שש — ממוכנות וחמש דיוויזיות של פרשים קלים, שבכל אחת מהן חטיבת פרשים אחת וחטיבה ממוכנת אחת, שנועדו לפעולה ביערות הארדנים). בריטניה תרמה רק עשר דיוויזיות חי"ר וחטיבת טנקים. עוד דיוויזיה ממוכנת בריטית הייתה אמורה להגיע בקרוב.

המצב באוויר היה חמור יותר: ב־10 במאי עמדו לרשות בעלות הברית 750 מטוסי קרב מודרניים (כ־100 מפציצי תקיפה וצלילה ו־400 מפציצים בינוניים).

לעומת מספר כולל של לפחות 1050 מטוסי קרב של הלופטוואפה, 325 מפציצי תקיפה וצלילה ו־1100 מפציצים בינוניים. חוסר האיוון נבע מסירובה של בריטניה לשגר לאירופה יותר מ־400 מתוך 1800 מטוסי הקו הראשון שלה. כדי לאזן את המצב פנה גאמלן אל המדינות הנייטרליות — הולנד, בלגיה ולוקסמברג. כל שלוש הממשלות הנייטרליות התאמצו נואשות שלא להיגרר למלחמה; דעת הקהל בשלוש המדינות העדיפה את בעלות הברית על פני היטלר (למרות מיעוט פרו־נאצי), אבל חרדתן מפני מלחמה כוללת גברה.

ממשלות הולנד ובלגיה גמרו אומר להרתיע את שני הצדדים מלהפר את נייטרליותן, ורבים ממנהיגיהן סברו שיעליחו בכך. הולנד החלה בגיוס צבא החובה שלה כבר באוגוסט 1939. ב־10 במאי 1940 מנה הצבא ההולנדי שמונה דיוויזיות חי"ר ודיוויזיה ממוכנת קלה אחת, וכן כמה יחידות חי"ר עצמאיות לאורך הגבולות. הצבא היה חמוש ומאומן בצורה עלובה ודל בסגל מקצועי. גנרל הנרי וינקלמן, המצביא ההולנדי העליון,

\* לשעבר פרופסור-חבר במחלקה להיסטוריה, המכון הצבאי של וירג'יניה, בלקסינגטון. כתב מרצה במכללת אילת.

סמך על מחסומי המים ההולנדיים ועל מספר ביצורים קלים לאורך חופי הזיידר-זי הישן, נהר הגרפה המבוצר לכיוון מזרח, ונהרות הקז והואל לכיוון דרום — "מבצר הולנד". ממשלת הולנד קיוותה להישאר נייטרלית, כפי שאירע ב-1914; הייתה לה מסורת של ידידות עם גרמניה — אכן, הקיזור הזקן חי עדיין בגלות בהולנד. מאמציו של גאמלן לשתף את הפיקוד הולנדי באסטרטגיה של בעלות הברית זכו להיענות מועטת בלבד. לאחר הפלישה הפתאומית של גרמניה לנוורוגיה הנייטרלית — באפריל 1940, הורתה ממשלת הולנד על "מצב של מצור" והחלה בסריקות אחר חברים בכוח ב"גיס החמישי".

גישתה של בלגיה הייתה שונה. בלגיה נדרסה בידי גרמניה ב-1914, ואף על פי שחידשה את נייטרליותה ב-1936, התייחסה ממשלתה ברצינות לאיום הפלישה. גם בלגיה הכריזה על גיוס עם פרוץ המלחמה. במאי 1940 היו לה כ-650,000 איש בשירות פעיל (מתוך אוק-לוסייה שמנתה פחות מעשרה מיליון איש), שאורגנו ב-18 דיוויזיות חי"ר וארבע דיוויזיות ממוכנות ודיוויזיות פרשים קלות ממוכנות — כוח שמנה יותר מכפליים מחיל המשלוח הבריטי, והיה חמוש היטב בכלי נשק הגנתיים. הניסיון שנרכש במלחמת העולם הראשונה העניק לצבא הבלגי יוקרה. למלך ליאופולד השלישי, המצביא העליון של הצבא, ולממשלתו, היו תכניות לשיתוף פעולה עם בעלות-הברית במקרה של פלישה, אף על פי שנסיבות להגיע לידי הסכמה עם שכניהם ההולנדים בדבר חזית משותפת לא עלו יפה, בעיקר עקב חוסר האמון והבוז שרחשו הבלגים לתעושתם הצבאית של ההולנדים. המלך וריים מחברי ממשלתו סברו, שבלגיה תרתיע את היטלר.

לכוסמבורג הפעוטה, שתושביה נחשבו בעיני הנאצים כ"פולקס-דויטשה", נכבשה בידי הגרמנים ב-1914. כשלושה רמאות אחדות של חיילים, שוטרים ואנשי מיליציה, הסתפקה ממשלת לוכסמבורג בהכנת מכשולים על הדרכים ומסילות הברזל למקרה של התקפה. הממשלה שיתפה פעולה עם המודיעין הבלגי והצרפתי, ופקחה עין על אנשי "הגיס החמישי" בכוח במדינה.

## התכנית

לפיקוד הגרמני היו ידיעות מהימנות בדבר פריסת כוחות המערב (לפני ה-10 במאי,

אך לא אחריו, עלה בידי המודיעין הגרמני לפענח לפחות חלק מכתבי הצופן הצרפתיים); הגרמנים החליטו להבקיע דרך המדינות הנייטרליות במהירות האפשרית כשהם מנצלים את ניידותם ואת עצמת האש של כוחות האוויר והכוחות הממוכנים שלהם, ולנתץ את צבאותיהן לפני שיוכלו בעלות הברית להגיע. הפיקוד הגרמני העריך שבעלות הברית ישלחו את מרבית כוחותיהן הממוכנים והממונעים אל המדינות הנייטרליות; הם ידעו שכו הנהר מז בצרפת, מערכית לארדנים ודרום מית להם, מוחזק בצורה חלשה, וידעו שאין לבעלות הברית כל עתודה מרכזית גדולה. וכך החליט היטלר לערוך הטעייה באגף הימני, כלפי מישורי הולנד ובלגיה, על מנת למשוך את כוחותיהן של בעלות הברית צפונה, ולהנחית את המכה המכרעת על נהר הקז בצרפת (דרך לוכסמבורג והארדנים הבלגיים), תוך ניצול הבקעה בגיזרה זו עד לתעלה האנגלית, וכך לנתק את מיטב הכוחות של בעלות הברית בצפון. כדי שהתכנית תצלח, היה על ההטעייה להסיח את דעתו של פיקוד בעלות הברית: היה צורך להשתלט על הנתיבים החוצים את לוכסמבורג ואת הארדנים, ולהגן עליהם מפני התערבות צרפתית. לפיכך, הייתה ההפתעה מרכיב חיוני בתכניתו של היטלר.

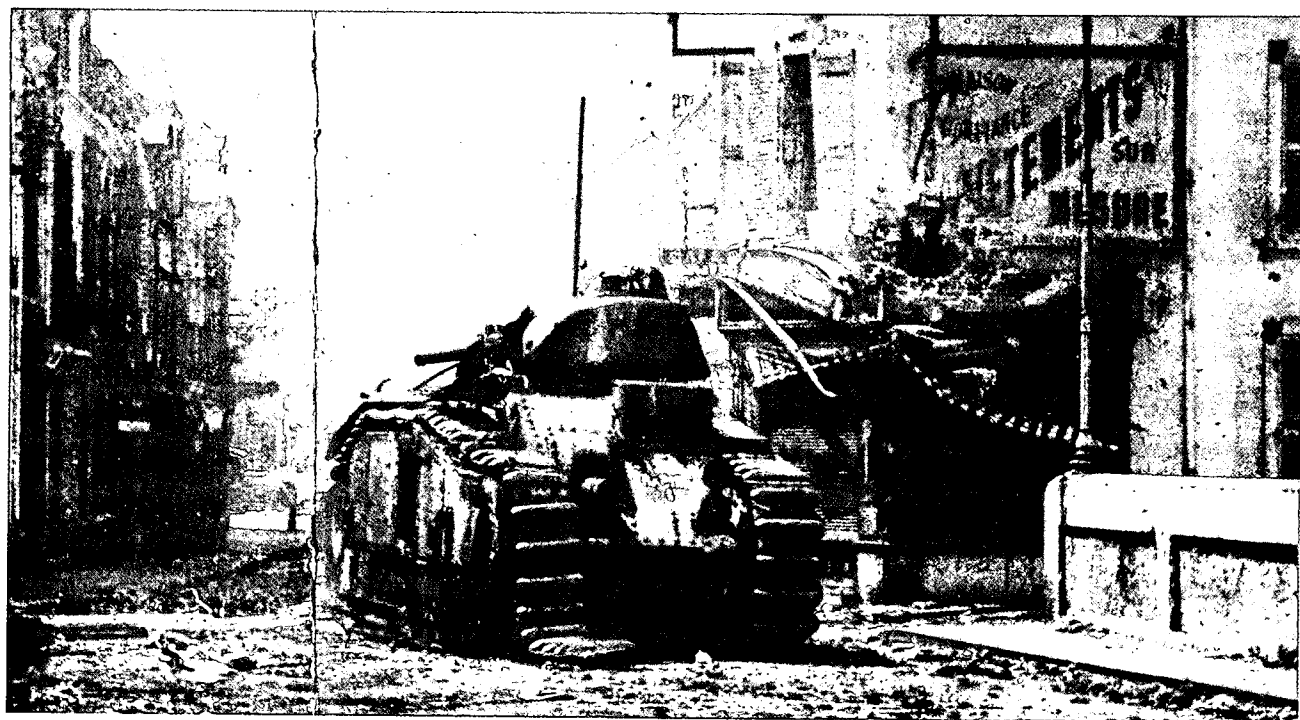
הפיקוד הגרמני הכין ארבעה מאמצים עיקריים: ★ בצפון דיוויזיות שריון אחת תפרוץ לעבר מישור גראבאנט ההולנדי ומשם על פני דרך מרדיק אל תוך ליבו של "מבצר הולנד"; ★ שתי דיוויזיות שריון, יעברו על פני נהר הקז ההולנדי במאאס-טריכט, ומשם מעבר לתעלת אלברט הבלגית ומבצר אגן-אמאל, ותפרוץ לעבר המישור הבלגי, כדי לנתץ את הצבא הבלגי ואת כוחותיהן של בעלות הברית שיישלחו לעזרתו; ★ שתי דיוויזיות שריון יוליכו את המאמץ השלישי דרך צפון לוכסמבורג והארדנים העיליים, כדי לצלות את הקז הבלגי דרומית לנאמור, לפני שהצרפתים יגיעו למקום בכוח רב; ★ ושני קורפוסים, עם חמש דיוויזיות שריון — "נקודת הכובד" האמיתית — אמורים להבקיע זה אחר זה דרך דרום לוכסמבורג ודרך הארדנים הדרומיים, לחצות את הקז הצרפתי במונטרמה וסראן לפני שיתגבר הפיקוד הצרפתי את הקו, ולאחר מכן לנצל הצלחה לעבר התעלה האנגלית.

כדי לאפשר את התכנית הנועזת הזו, תכננו היטלר והרמן גרינג מתקפת פתע על בסיסי האוויר של בעלות הברית ועל בסיסי נייטרליים כדי להשמיד את כוחן האר-

יירי של בעלות הברית על הקרקע, ולשחרר את הלוֹפֶטוּואֶפֶה לצרכי סיוע לכוחות היבשה. באותו זמן היה על כוחות מוטסים וכוחות קומנדו מסתננים להשתלט על מעברים חיוניים על מנת לפתוח את הצירים בפני כל אחד מארבעת המאמצים, תוך יצירת מהומות רבות ככל האפשר במדינות הנייטרליות. היטלר הקצה דיוויזיה מונחתת מן האוויר כדי ללכוד בשבי את ממשלת הולנד בהאג. הצנחנים היו אמורים להשתלט על שדות תעופה, ואז היו צריכים מספר מאות מטוסי תובלה מדגם יונקס 52 להטיס פנימה כוחות כדי להשלים את המלאכה. דיוויזיית צנחנים שנייה נועדה להשתלט על גשרי מפתח ודרכים, ולפתוח את הדרך לפני דיוויזיית השריון הבאה דרך פרי-אבאנט ואצה ישירות לתוך "מבצר הולנד". זה היה רעיון פרטי של היטלר. על יחידות קומנדו מגודר מיוחד של ה-SS, במדים הולנדיים, ובכגדים אזרחיים (נראה שחלק מאנשים אלה היו הולנדים), היה לתפוס מעברים על נתיבי המים בגבול הגרמני-הולנדי.

דרומה משם הייתה הבעיה מסובכת יותר: חמישה גדודים הולנדיים ויחידות נ"מ היו מצויים ב"מובלעת מאאס-טריכט", כשהם בכוננות לפוצץ את הגשרים על נתיבי המים שם. סמוך למקום זה, ממערב, בבלגיה, הייתה תעלת אלברט, שגשריה שמורים היטב, ומצויים בטווח תותחי המבצר אגן-אמאל. כאן תכנן היטלר להישען על הפתעה טקטית וטכנית: אנשי קומנדו וגיס חמישי ישתלטו על הגשרים במאאס-טריכט, כאשר מאות חיילים המוטסים בדאונים וצנחנים ישתלטו על הגשרים הבלגיים. כשמונים איש ינחתו בדאונים על גגו של מבצר אגן-אמאל, וינטרלו את מתקני התצפית והאר-טילריה תוך שימוש במטענים חלולים מיוחדים. רק למטענים האלה, שכאן נעשה בהם שימוש בפעם הראשונה, הייתה עוצמה מספקת לחדור את הבטון והפלדה של הביצורים הבלגיים.

למאמצים הגרמניים השלישי והרביעי ציפתה התנגדות ראשונית חלשה יותר: מכשולים בלתי מוגנים בגבול לוכסמבורג ולאחר מכן מסך של פרשים בלגיים באר-דנים, וכן אזור של מכשולים טבעיים ומלאכותיים. אנשי קומנדו שיתחדו מראש היו אמורים לסכל את הצבת המכשולים בתוך לוכסמבורג, וכוח המונה כ-125 איש במוטסים קלים, ינחת בגבול צרפת-לוקסמבורג, ימקש את נקודות המעבר מצרפת ללוקסמבורג ויגן עליהן עד שיגיעו הכוחות הממונעים. צפונה,



### היטלר.

גנרל וינקלמן, המצביא העליון ההודי, הקדיש רק תשומת לב מעטה לתכניתו של גאמלן. ארבע משמונה דיוויזיות החי"ר שלו הוצבו בקו נהר הגרפה; הקורפוס השלישי שלו נפרס לאורך נתיבי המים על הגבול הגרמני, צפונית לבלגיה. וינקלמן התכוון להשאיר שם רק ארבעה גדודי חי"ר כדי להשהות את האויב, כשהוא מוציא את יתר הכוחות לאחור, מעבר לנהרות הוואל והמז, כדי להגן על אגפו הדרומי של "מבצר הולנד", תוך התעלמות מתכניתו של גאמלן להניע את הארמיה הצרפתית 7 לשטח שהוא נוטש. פריסת כוחותיו התעלמה מדיוויזיית השריון הגרמנית, שהמודיעין ההולנדי ידע שהיא ניצבת מול אותו אזור. הקורפוס ההולנדי 1 היה בעתודה ב"מבצר הולנד", כאשר לפחות שלושה גדודים שמרו על שדות התעופה מפני התקפה מוטסת, כמו זו שהנחת הוהרמאכט על נורווגיה באפריל האחרון. המודיעין ההולנדי הבחין בסוכנים גרמניים שרכשו מדים הולנדיים, והחששות מפני גיס חמישי הלכו וגברו. באפריל הורתה הממשלה על "מצב של מצור", והציבה מעקבים אחרי חשודים. אבל אין ספק שהפיקוד ההולנדי לא ציפה לנחיתת כוחות מוטסים בהיקף שה-10 במאי היה עתיד להביא בכנפיו. האסטרטגיה של ליאופולד השלישי, מלך הבלגים, ושל יועצו הצבאי, גנרל

עים של בעלות הברית אל הפרצות שבין מרכזי ההתנגדות ההולנדיים והבלגיים. הארמיה הצרפתית 7 (ולה דיוויזיה ממוכנת אחת) נצטוותה לנוע דרך אנטוורפן לעבר מישורי פראבאנט, כדי לסתום את הפרצה בין ההולנדים לבלגים. בעוד הצבא הבלגי מחפה על בעלות הברית בגזירת תעלת אלברט, יתייצבו הכוחות הבריטיים והארמיה הצרפתית 1 (ולה 3–4 דיוויזיות ממוכנות), בתוך הקו הבלגי השני על נהרות הדייל והמז, מאחורי הארדנים. דיוויזיות הפרשים הקלים הצרפתיים ישהו את האויב בארדנים, בשעה שכוחות צרפתיים חלשים, יחסית, ינועו לעבר המז הבלגי. גאמלן גרס, שאם האויב יבצע את המאמץ העיקרי שלו דרך הארדנים, יהיה סיפק בידו לתגבר את הקווים על המז. דיוויזיה ממוכנת צרפתית אחת ודיוויזיה ממוכנת אחת נותרו לבדן בעתודה שלא הוקצתה מראש. גאמלן חשש מתקיפות של כוחות מוטסים, מאנשי גיס חמישי ומתקיפות אוויר על כוחותיו שינועו לפנים. הפיקוד הצרפתי גם חשש שפליטים מהמדינות הנייטרליות יסתמו את הדרכים. הפיקוד הצרפתי תכנן לפנות את האזרחים הצרפתיים מהגבולות, אבל המדינות הנייטרליות לא ערכו כל הכנות כאלה. ולבסוף, סירובן של המדינות הנייטרליות לפנות בבקשת עזרה עד שהפלישה החלה למעשה הבטיח את השארת היוזמה בידי

משם יגיעו מספר מאות אנשי חי"ר במטוסי קלים אל מאחורי המסך של הפרשים הבלגיים על גבול בלגיה-לוקסמבורג, כדי להכות במגינים מאחור בעוד השריון תוקף מהחזית. פעולות אלו היו מצומצמות יותר, ופחות מרשימות מבחינה טכנית, מאלו שנועדו לסייע להטעייה באגף הימני של הגרמנים, ואף הן תרמו להסתת תשומת ליבו של פיקוד בעלות הברית מלוקסמבורג ומהארדנים.

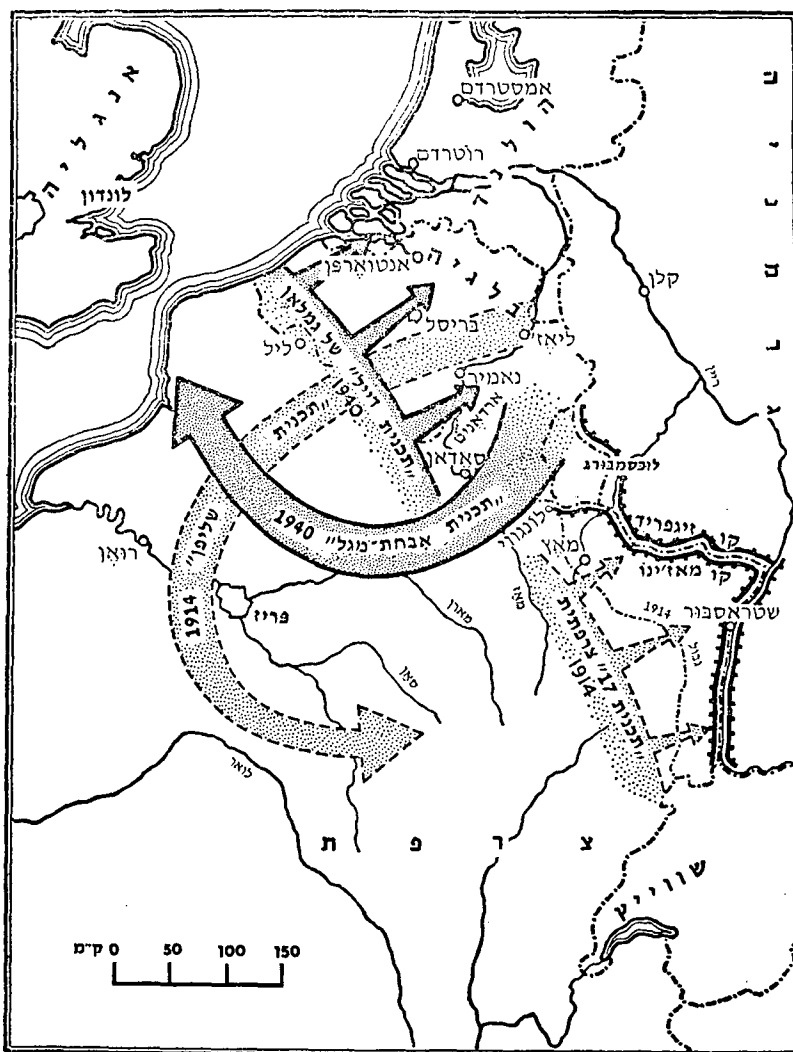
כשהוא מתכוון בתמונת המצב האסטרטגית מן העבר השני, גמר גאמלן ואמר להציל את הצבא הבלגי (ואם אפשר — גם את הצבא ההולנדי), ולגבש חזית קואליציונית צפונית-מזרחית ככל שיוכל, לשמר את המדינות הנייטרליות ככל שניתן, ולשמור על בסיסים קרובים אל חבל הרוהר ככל האפשר; כן תכנן להקים קו חזית בין בריטניה לגרמניה על מנת למשוך לשם כוחות בריטיים, ובמיוחד מחיל האוויר הבריטי. גאמלן ידע את פריסת האויב בקווים כלליים: המודיעין של בעלות הברית הכיר את סודות מכונית הצופן הגרמנית (ה"אניגמה"), ועד תחילת ההתקפה הצליחו לפענח חלק ניכר מתעבורת הרדיו הגרמנית. גאמלן היה בטוח שהוהרמאכט ינסה לנצל את עצמתו הממוכנת ואת עצמתו באוויר על פני קרקע נוחה — מישורי בלגיה והולנד — כדי להבקיע את חזית הקואליציה; הוא הגיב בהזזת הכוחות הממוכנים והממונ-

## מודיעין והתראות מוקדמות

לבעלות הברית הייתה היכולת לפענח את צפני הרדיו הגרמניים אולם, היה להם מקור מידע בפיקוד העליון הגרמני עצמו. קולונל הנס אוסטר, קצין בכיר באפיקי, היה אנטי-נאצי מושבע; הוא אסף ידיעות על ההכנות למתקפה, והעבירן לידיו גיסטרטוס סאס, הנספח הצבאי ההולנדי בברלין. סאס שיתף במידע את עמיתו הבלגי, קולונל ז'ורז' גטאלס. לעתים המידע היה מיושן, אבל כמעט תמיד מדויק למדי. לרוע המזל, אוסטר התריע — מאז 1939 — 26 פעמים על מתקפה גרמנית, והממונים על סאס איבדו את אמונם בו ובמקור שלו כאחד. הנספח הבלגי בברלין, שהעביר את המידע לממשלתו, הצליח לעומת זאת לשמור על אמינותו ועל יוקרתו, כשניתק עצמו מן המקור שלו ושמר בכך על יוקרתו האישית. \*\*

עם התקרב האביב קיבל סאס מפקידים במשרד החוץ הגרמני מידע והתראות, כשחלקם מאמתים את המידע שסיפק אוסטר, אם כי באיחור. הריגול הצרפתי הצליח לשים את ידו על התכנית הגרמנית למאמץ בגזרת הארדנים — הבקעה בסדאן — ניצול ההצלחה לעבר התעלה. לרוע המזל, היו בידי המודיעין הצרפתי מספר "תכניות גרמניות". הפריסה של הכוחות הגרמניים תאמה את התכנית הזו. אולם, אי אפשר היה לדעת מה הכוונות של הגרמנים. \*\*\*

בחודש מאי היה אביב זוהר באירופה המערבית. עם השתפרות מזג האוויר, החל היטלר לגלות סימני חוסר סבלנות. תחזית מזג האוויר ל-6 במאי נראתה מבטיחה; היטלר קבע את מועד ההתקפה ל-8 במאי, אבל מזג האוויר הורע, ושוב היה עליו לדחות את ההתקפה. ב-8 במאי קיים היטלר פגישה סוערת עם גרינג ומפקדים אחרים: היטלר הכיר בחשיבותו של מזג האוויר, אבל עמד על כך שה-10 במאי ייקבע כיום ה"ע", ללא ויכוחים נוספים. המבצע היה אמור להתחיל בשעה 0535 (שעון גרמניה), המקביל ל-0435 לפי שעוני צרפת ובלגיה, ו-0335 לפי שעון הולנד. כיוון שהכוחות הגרמניים היו



תכנית המתקפה הגרמנית: תכנית "שליפן" (מלחה"ע הראשונה) מול תכנית "אבחת מגל" (מלחה"ע השנייה).

היו שני אזורים כאלה, המרוחקים זה מזה כעשרה קילומטרים, אולם מול לוכסמבורג היה רק אזור אחד. כזה. ליאופולד הורה לפרשים לסגת מגבול לוכסמבורג ברגע שיושלמו פעולות החבלה — הוראה שגאמלן ניסה להתנגד לה, אך לשווא. אבל ליאופולד רצה שהפרשים יחפו על נסיגת הכוח העיקרי שלו אל העמדות הסופיות על נהר הדייל, בין הארמייה הצרפתית 7 לחיל המשלוח הבריטי. בינואר 1940 נחת מטוס גרמני בטעות בבלגיה; מסמכים שנמצאו במטוס חשפו חלק מתכנית קודמת של הגרמנים להנחת כוחות מוטסים, כדי להשתלט על הגשרים על המזרז דרומית לנאמור: מאחר שקיבל אזהרה מוקדמת, הקדיש הפיקוד הבלגי תשומת לב מיוחדת להגנת הגשרים מערבית למאקסטרייט מפני כוחות מונחתים מן האוויר. אובדן הגשרים הללו, כתב ואן אוקרסטרטון, יהיה "בלתי נסלח".

ראול ואן אוקרסטרטון תאמה יותר את זו של גאמלן. לא היה ביכולתו של הצבא הבלגי להציב כוחות לאורך כל הגבולות של בלגיה: חלק מהצבא החזיק בקו המזרז בין מערכי הביצורים של נאמור ולז'יז; מחדלם של הפיקוד ההולנדי והפיקוד הבלגי לגבש חזית משותפת הביא למצב האבסורדי שבו היו כוחות בלגיים מוצבים לאורך תעלת אלברט כשפניהם צפונה, לעבר בראבאנט ההולנדית. רק שתי דיוויזיות חזית חזית בלגיות ומעט פרשים היו מוצבים מצפון לתעלת אלברט, וגם אלה נועדו בעיקר לשותף פעולה עם הארמייה הצרפתית 7, כאשר זו תגיע. ליאופולד החליט לא לנסות להחזיק בארדנים מזרז חזית למזרז. שם החזיקו שבעה גדודים של "סיירי הארדנים" במסך ניד לאורך 85 קילומטרים של קרקע גבעית ומיוערת, הכוללת שטחי השמדה ומכשולים, לאורך גבולות בלגיה. אזורים אלה היו בעומק של 200 מטרים לערך; בצפון

\* שירות הריגול והריגול הנגדי בצבא הנאצי.  
\*\* התראותיו של אוסטר היו אמינות: מאז סתיו 1939 הוציא היטלר כשלושים פקודות להתקפה, וביטל אותן כשל מזג אוויר או בעיות טכניות.  
\*\*\* אגב, אין כל הוכחה לכך שהמודיעין של בעלות הברית ניסה להיעזר בתחזיות מזג האוויר כאמת מידה לסבירותה של ההתקפה, למרות שהיה ידוע היטב מהו התפקיד שממלא הלופטוואפה ב"מלחמת בוק".

בכוננות של פחות מעשרים וארבע שעות לתוויה, הוצאו פקודות ההתרעה (לכל היחידות, להוציא מספר יחידות מיוחדות) רק בשעות אחרי הצהריים המוקדמות ב־9 במאי. ההתרעה העבירה רטט של התרגשות בכל היחידות הגרמניות, שרובן היו יחידות מילואים, שהמוראל והמשמעת שלהן התדרדרו בחודשים של חוסר פעילות בסביבה רוגעת.

המודיעין של בעלות הברית נרמז אודות הפלישה מאז סוף אפריל. השמעות היו מעורפלות, ולעתים סותרות. ב־5 במאי התקבלה ידיעה על התקפה גרמנית, המתוכננת בין ה־8 ל־12 בחודש. הנציג הצרפתי בוואתיקן העביר אזהרה, שקיבל ממקורות גרמניים קתוליים. ב־6 במאי בערב שיגר ראש המודיעין הצרפתי בהולנד התרעה, שמקורה היה קולונל אוסטר. ההתרעות הגיעו את מפקדת חיל האוויר הצרפתי, שהייתה רגישה לאיום של התקפת פתע על בסיסה, להזניק סיוורם של מטוסי קרב, ולאייש את מערכי ההגנה בבסיסים החל ב־8 במאי. למחרת פקדה המפקדה על נקיטת אמצעים כדי למנוע מכוחות מוטסים להשתלט על שדות התעופה. ב־8 במאי ולמחרת היום הגיעו אל המפקד העליון של הצבא הבריטי ידיעות בדבר עצבנות בקרב ההורלנדים. בהניחו כי המידע מורעל\*, סבר הקמ"ן הצרפתי, שהופקד על זירת גרמניה, שאי אפשר עדיין לקבוע מתי והיכן תתקוף גרמניה. סיוור האוויר של הבריטים והצרפתים מעל גרמניה לא גילו דבר יוצא דופן: עובדה מעניינת, מכיון שהשדה רות הגרמניות קרבו אל הגבולות. נראה שרק יחידות גרמניות ספורות הוכנסו לכוננות ב־9 במאי. לאמיתו של דבר, על אף כל ההתרעות, אילץ ראש הממשלה, פול רינן, את ממשלת צרפת להתפטר ב־9 במאי, בניסיון להדיח את גאמלן מתפקידו. בגלל חילוקי דעות אישיים ואסטרטגיים. רינן נאלץ לחזור בו בחיפזון שעות מספר לאחר מכן. דבר דומה מאד אירע בבריטניה: וינסטון צ'רצ'יל מונה לראש הממשלה רק בערבו של ה־10 במאי — דרך מוזהר ביותר להתייצב נוכח משבר.

## ליל היגון

מה־9 במאי בערב הגיעו למפקדות בעלות הברית ידיעות מבוססות. לפני חצות (שעון צרפת) שידר המודיעין הצרפתי

כלוכסמבורג ידיעות בדבר שדרות גרמניות המתקרבות אל הגבול. אלו השדרות שסיוור האוויר של בעלות הברית לא הצליחו משום מה, לגלותן. לפני 100400 הגיעו ידיעות נוספות בדבר התנגשויות כלוכסמבורג עם מסתננים גרמניים ואנשי גיס חמישי, ולאחר מכן, בשעה 0440, החלו להגיע הידיעות בדבר כוחות גרמניים החודרים לדוכסות. אבל הידיעות בדבר התנועות בקרבת גבולותיהן של בלגיה ולוכסמבורג, והידיעות בדבר הגיס החמישי לא הגיעו את שלישי של גאמלן להעיר את המפקד העליון של בעלות הברית. בשעה 0430 (שעון צרפת) כבר ידעה מפקדת הצבא הצרפתי על הפלישה ללוכסמבורג, ב־0500 או 0530 — על הפלישה להולנד, ב־0507 — על כוחות גרמניים החוצים את הגבול הבלגי, וב־0515 — על התקפות מן האוויר על צרפת. אף על פי כן, בשעה 0550 הורה הפיקוד הצרפתי רק על כוננות ברמה הגבוהה ביותר. כוננות עליונה הוכרזה רק ב־0630, כאשר המדינות הנייטרליות פנו רשמית אל בעלות הברית בבקשת עזרה. באופן כזה, לא העניק המודיעין אלא התראה בת קצת יותר משעה: לוותרמאכט היה יתרון של יום אחד לפחות על פני בעלות הברית.

אבל מזלם של הכוחות הגרמניים לא שפר עליהם כל כך במדינות הנייטרליות, שהיו יותר רגישות משום שניצבו בנתיב התקדמותו של היטלר. התראותיו של סאס גרמו למתיחות בהולנד בתחילת מאי, אבל ב־9 במאי הורתה הממשלה שוב על הוצאת חיילים לחופשות, כנראה משום שהודעתו של אוסטר, שהיטלר החליט ב־7 במאי לדחות את המתקפה בגלל מזג האוויר, הגיעה באיחור. לקראת השעה 092100 (שעון הולנד, כנראה) טילפן סאס שנית מברלין, והזהיר שההתקפה נועדה לבוקר המחרת. בשעה 092355 (שעון הולנד) הוציאו השלטונות ההולנדיים פקודת כוננות, והחלו לאסור אנשי גיס חמישי פוטנציאליים. ואכן, לא הודרו בכך יתר על המידה, מכיון שבאותו לילה עצמו החלו קבוצות קטנות של אנשי קומנדו של ה־SS, בבגדים אזרחיים ובמדים הולנדיים, להשתלט על נקודות מעבר בגבול גרמניה-הולנד. נראה שחלקם היו הולנדים. הממשלה הורתה להשמיד גשרים בקרבת הגבול, ומפקד כוחות השדה ההולנדיים הכניס את כוחותיו לכוננות — אבל לא את הכוחות ב"מבצר הולנד", המרוחקים מהגבולות; נראה שרמת הכוננות שם הושארה לשיקול דעתם של המפקדים במקום. החל בשעה

0300 (שעון הולנד) החלו השלטונות ההולנדיים לקבל דיווחים על חציית הגבולות על ידי הגרמנים, וזמן קצר לאחר מכן — על מטוסים גרמניים התוקפים את שדות התעופה ההולנדיים. בשעה 0330 הורתה ממשלת הולנד לנציגיה בבירותיהן של בעלות הברית לבקש את התערבותן. לפני עלות השחר ב־10 במאי היה על משמרות הגבול ההולנדיים להתמודד עם הקומנדו של ה־SS. באיזור מאאסטרקט נפל, לפחות, גשר אחד (מעל תעלת יוליאנה, מזרחית למזן) בשלמותו בידי האויב; יתר הגשרים פוצצו. מסתננים, שניסו להשתלט על גשר הרכבת בגנפ, נתפסו; אבל רכבת משוריית גרמנית עברה על הגשר, משום שמשמרות הגבול ההולנדיים זיהו אותה מאוחר מדי. כ־85 אנשי קומנדו גרמנים והולנדים ניסו כליל ב־9 במאי להשתלט על גשרי הקומנדו במאסטרקט; חלקם אבדו, חלק השתכרו, והמגינים ההולנדיים פוצצו את הגשרים. במקום, זה נכשל המאמץ הגרמני הראשוני.

בינתיים קיבלה גם בלגיה את התרעתו של קולונל אוסטר, באמצעות הנספח הצבאי שלה בברלין. כאשר דחה היטלר את ההתקפה בפעם האחרונה ב־7 במאי, דיווח הנספח הבלגי על השמועות בדבר הרגשות העזים שבאו לידי ביטוי בדיון אצל היטלר. הוא הסיק בטעות (ב־8 במאי), שיתכן שכל שאלת המתקפה עומדת לדיון מחודש. כאשר קיבלו את הדיווח הזה, נרגעו השלטונות הבלגיים קמעא, ואף התירו להוציא חיילים לחופשות. בשעה 092030 (לפי שעון בלגיה, כנראה) טילפן הנספח הבלגי שנית: ההתקפה אמורה להיפתח בבוקר המחרת, למרות שתיתכן פקודת ביטול. שעתיים לאחר מכן טילפן בפעם האחרונה: אין כל פקודת ביטול. ההתקפה תתחיל ב־10 במאי עם שחר. כשהגיעו הדיווחים על הפעילות בגבולות אל מפקדת הצבא, החל הרמטכ"ל הבלגי להורות על אמצעי כוננות, החל משעה 092335 במאי. הפיקוד הבלגי הורה ליחידות הפרשים בגזרות הארדנים להתחיל בפעולות חבלה בשטחי ההשמדה: 91 נקודות מפתח של תקשורת פוצצו בארדנים; אבל רק שם, ולא באיזור הפונה לעבר שטחה של הולנד, מערכית למאסטרקט. יחידת קומנדו גרמנית, שהסתננה לאיזור הארדנים, הגיעה מאוחר מכדי לעשות דבר, להוציא ניתוק קווי טלפון וניסיון לחולל מהומות בעורף הבלגי. אף על פי כן החליטה ממשלת בלגיה להשהות את פנייתם אל בעלות הברית, כדי שיתערבו — עד שיהיו בידיה

\* רווי במידע כוזב, שהושלח במסגרת מלחמת העצבים, כמטרה לאלץ את בעלות הברית לחשוף את תכניתיהן.

המצב על פני הקרקע היה יותר מסובך. דיוויזיית השריון הגרמנית, שניצבה מול מישורי הולנד, החלה לנוע במהירות, כנצלה את גשר גנפ; לכד מכך, משמרות הגבול ההולנדיים, שניטשו על ידי הקור-פוס 3, גילו רק התנגדות מעטה לנוכח הדיווחים המוגזמים על פעילותו של הגיס החמישי ובגלל הלם הקרב. רבים מהם לא האמינו שתפרוץ מלחמה עד שזו הכתה בם. כוחות מוטסים גרמניים השתלטו בהצלחה על מעברי מפתח לתוך "מבצר הולנד" לאורך נתיבה של דיוויזיית השריון. במקדיק השתלטו ארבע פלוגות צנחנים על הביצורים הבלתי מאוישים (היחידות ההולנדיות שם לא הוכנסו לכונ-נות), והחזיקו בהם מול כשתי חטיבות הולנדיות שהיו בשטח. בדוֹרֶרֶכט הציבה השלומיאליות של המפקד ההולנדי המקומי מכשולים על דרך המאמצים לתקוף נגד. ברוֹטֶרֶדם נחתו כמאתיים צנחנים במטוסיים, והשתלטו על הגשרים החיוניים. לאחר שכוחם תוגבר עד כדי 500 איש, בלמו כ-6,000 חיילים הולנדיים עד שהגיעו הטנקים. צפונה משם, נכשלו כליל הכוחות הגרמניים שנשלחו לכבוש את האג, וספגו אבדות כבדות בשדות התעופה המוגנים, ולאחר מכן נהדפו דרומה בהתקפות נגד הולנ-דיות, כשהם מותירים כמה אלפי נפגעים וכאלף שבויים. אולם, פעולות אלה פגעו הישר בלבה של הולנד השאננה, ומילאו תפקיד נכבד בכניעתה החפוזה של הולנד. המבצע המוטס בסיוע לראש החץ הגרמני השני, זה שכוון לעבר מישורי בלגיה דרך מאקסטרִיכט ואֶפֶן-אָמַל, היה מוצלח בצורה מרהיבה. אף על פי שמבצעי הקומנדו לא הצליחו להבטיח את גשרי מאקסטרִיכט, והותירו זמנית את השריון כשהוא מצטופף, השתלטו כמה מאות חיילים מוטסים בדאונים וצנחנים על שני גשרים מעל תעלת אלברט, ונטרלו את מבצר אֶפֶן-אָמַל האדיר, למרות שהמגינים היו בכוננות. כוח הנ"מ ההו-לנדי והבלגי גבה מן התוקפים מחיר דמים כבד, אבל התותחנים נ"מ על גגו של המבצר נמנעו מלפתוח באש על המטוסים הבלתי מוכרים שנחתו על ראשיהם, עד שהיה מאוחר מדי. תוך דקות ספורות הצליחו 77 חיילים לנטרל ביעילות את המבצר האדיר ביותר בעולם בעזרת המטענים החלולים החדשים. המפקד הבלגי במקום סירב להחזיר את הריסת הגשרים: וכי כיצד יוכל כוח גרמני של ממש להגיע כל כך מהר? לפני שנמלך בדעתו השמידו מפציצים גרמניים אותו ואת מפקדתו — כל הכוח של הלוֹפֶ-



חי"ר גרמני בחוצות כפר צרפתי שנכבש

למדו על ההתקפה רק בהפצצות הראשו-רות. אף על פי כן, יכלו מטוסי הקרב הצרפתיים, שהיו בכוננות בבסיסהם המוטוויים והמוגנים, להמריא; רבים מן התוקפים הגרמניים סטו מדרכם או שלא היו מסוגלים לפגוע במטרות שהוקצו להם עקב ערפילי הבוקר. בעלות הברית לא איבדו אלא מספר עשרות מטוסים שהו-שמדו או ניזוקו על הקרקע, וטענו לאבי-דות גדולות בקרב התוקפים. התקפות הפתע היו מוצלחות יותר נגד המטוסים ההולנדיים והבלגיים. חלק מהמטוסים ההולנדיים נתפסו בעודם על הקרקע, ומרבית בסיסהם ניזוקו, או שנתפסו בידי כוחות מוטסים. לאחר ההתקפות הראשונות נותרו רק 18 מטוסי קרב הולנדיים בכושר מבצעי (מתוך 672). ב-10 במאי ביצעו ההולנדים 150 גיחות, טענו ל-30 ניצחונות באוויר (הנ"מ ההו-לנדי הפיל הרבה יותר), אבל איבדו 59 מטוסים. דומה המצב בבלגיה. הרמטכ"ל הבלגי לא קיבל את הצעתו של מפקד חיל האוויר, שמטוסי קרב יפטרלו לפני עלות השחר מעל תעלת אלברט. כתוצאה מכך נתפסו מספר מטוסים בשעת ההמראה. עד הערב הושמדו 50 מטוסים בלגיים, כמח-צית הכוח. אולם, הגרמנים נכשלו כליל בניסיונם לחסל את חילות האוויר של בעלות הברית. תוך כדי כך איבדו הגרמ-נים כ-300 מטוסים, ועוד 50 שניזוקו (מתוכם 175 מטוסי תובלה) — האבידות הגדולות ביותר שספגה הלוֹפֶטוואפה אי פעם ביום אחד. אבל ההפתעה הניבה פרי: המפציצים של בעלות הברית לא היו מסוגלים להשיב מכה ביעילות עוד באותו לילה.

הוכחות חותכות לפלישה. מסתננים גרמניים ומספר אנשי גיס חמישי היכו בלוקסמבורג הפעוטה בליל 10/9 במאי, כשהם מנסים למנוע הפרעות בצירי הפלישה. משעת אחר הצהריים של ה-9 במאי דיווחו סיורי משטרה על כוחות גרמניים, המתרכזים בקרבת הגבול. באותו ערב הזהיר המודיעין מפני התקהל-ויות של אנשי גיס חמישי. בשעה 100010 (שעון צרפתי) הוכנסו משטרת לוקסמבורג ויחידות צבאה לכוננות; בשעה 0215 החלו מסתננים להיכנס למדינה ואנשי גיס חמישי התרכזו, כשבמספר מקרים הם התנגשו עם כוחות הביטחון הלוקסמבור-גים. בשעה 0315 סיימו משטרת לוקסמ-בורג וצבאה את מכשול הגבול. גם כאן נכשלו הגרמנים ואנשי הגיס החמישי במשימתם.

## המתקפה מתחילה

כשעלה השחר היכה הלוֹפֶטוואפה, בני-סיון לנתץ את העצמה האווירית של בעלות הברית ושל המדינות הנייטרליות בעודה על הקרקע. כ-400 מפציצים גרמ-ניים פגעו בכ-72 בסיסים של בעלות הברית, כשהם מבצעים כאלף גיחות. מערכת ההתרעה הצרפתית הושחתה בחלקה על אזרחים בתצפיות-עין, שדי-ווחו בטלפונים רגילים. לכל ארמיה היו תצפיתנים, הקשורים ביניהם ברשת אלחוט, אבל רק אל יחידות מטוסי הקרב המסופחות לחילות השדה הנוגעים בדבר. שש תחנות מכ"ם להתרעה מוקדמת היו בניסוי לאורך גבול צרפת-בלגיה בצפון; נראה שרשת זו מילאה תפקיד מועט בלבד. רוב יחידות חיל האוויר הצרפתי

טוואפקה שנועד לתקיפות קרקע הוקצה לגזרה זו. דיוויזיית החי"ר הבלגית 7 (יחידת מילואים של הקו הראשון) החזיקה בקטע בן 18 קילומטרים של תעלת אלברט. לא עלה בידה לכבוש בחזרה את הגשרים, משום שהייתה נתונה להתקפות אוויר בלתי פוסקות וסיועו של מבצר אֶבֶן-אָמָל נשלל ממנה. כך נפער לרווחה הפתח אל מישוריה של בלגיה ואל עורפם של הכוחות הבלגיים לאורך הקו התחתית ותעלת אלברט. מבצעים מר-היבים אלה בצפון הצליחו להסיח את דעתו של פיקוד בעלות הברית מן הגזרה החיונית. המבצעים בשתי הגזרות האחרות היו פחות מרהיבים ופחות מוצלחים. אנשי קומנדו לא הצליחו למנוע מעשי חבלה לאורך גבולות לוכסמבורג ובלגיה, ופעור-לותיהם שימשו אזהרה למודיעין של בעלות הברית. הארמייה הצרפתית 3 שניצבה מול לוכסמבורג, נכנסה לכוננות בשעה 0415 (שעון צרפתי), אולם מפקדה לא ניצל את סמכותו להורות לכוחותיו לחזור ללוקסמבורג, אלא לאחר שהחלה התנועה הכללית של כוחות בעלות הברית. יותר משעתיים לאחר מכן. תוך כך הספיקה הדוכסית הגדולה של לוכסמבורג להימלט. הכוחות הצרפתיים ישבו בחי-בוק ידיים כשמשטסים קלים גרמניים הנחיתו 125 חיילי חי"ר, שמיקשו את הדרכים על גבול צרפת-לוקסמבורג וחסמו אותן. תגבורות גרמניות ממונעות הגיעו אל מחסומי הדרכים לפני שהחלו הכוחות הצרפתיים לנוע. בינתיים היו 100 מטוסים קלים אמורים להטיס 400 חיילי חי"ר גרמניים אל עורפם של הפרשים הבלגיים צפונה משם. המטוסים גם הצניחו דמיים אל העורף הבלגי. תוך תקווה לחולל פאניקה. רבים מהכוחות המוטסים הללו חצו בדרכם ולמרות שהצליחו לחולל מהומות, בוזבו חלק ניכר ממאמצייהם באַרְדֶנִים דלילי האוכלוסיה. גרוע מכך — הכוחות ניתקו את קווי הטלפון אל יחידת הפרשים הבלגית בבז-דאנץ, ולפיכך לא קיבלה זו את פקודת הנסיגה, ובלמה דיוויזיית שריון במשך יום שלם בשטח המבותר והממוקש. יחידת פרשים קטנה אחרת. עוד צפונה משם, בלמה בצורה דומה את דיוויזיית השריון 7 של גנרל ארווין רומל, בדרכה אל הקו הבלגי. דרומית לנאמור. הדרומית בדיווי-זיות השריון הגרמניות, שאגפה השמאלי לאורך גבול לוכסמבורג אובטח עקב ההשהייה בתנועתם של הצרפתים צפונה, הבקיעה דרך המכשולים הבלתי מוגנים על גבולן של לוכסמבורג ובלגיה לפני שנתקלה אחרי הצהריים בפרשים הקלים

הצרפתיים באיזור פלורנוויל. גם כאן, כמו באַרְדֶנִים, צפונית משם, הייתה השפעתה העיקרית של ההפתעה בשלילת הזמן. שהיה דרוש לפרשים הצרפתיים כדי להגיע לשטח ההגנה שהבלגים והלוקסמ-בורגים נטשו. אולם, כאן ההפתעה הייתה פחותה מאשר בהולנד ובאֶבֶן-אָמָל. לסיכומו של דבר, הניסיון של הלופ-טוואפקה להשמיד את כוחות האוויר של בעלות הברית על הקרקע עלה לגרמנים יותר מאשר לקרבנותיהם. למרות ההתרעה הקלושה של בעלות הברית. על הקרקע היו למתקפת הפתע הגרמנית הישגים נאים במישוריה של הולנד בצפון ובאַרְדֶנִים בדרום. ההצלחות היו תולדה של פריסת הכוחות של בעלות הברית ושל המדינות הנייטרליות ותכניתיהן יותר מאשר של פעולותיהם של הגרמנים. הפשיטה על אֶבֶן-אָמָל חיסלה מה שאמור היה להיות מעוז הולנדי-בלגי, ושיבשה בצורה חמורה את האסטרטגיה של הבלגים ושל בעלות הברית כאחת, כשהיא מסיחה את דעתו של פיקוד בעלות הברית לעבר מישוריה של בלגיה ומן הארדנים והלאה. זה היה הישג גרמני רב משמעות. הפאניקה אודות הגיס החמישי (כתוצאה מפעילות הגרמנים, ואף יותר מכך על ידי דמיון הפורה של בעלות הברית והמדינות הנייטרליות) חוללה מהומות ובהלה בעורפן של בעלות הברית. ובייחוד בהולנד. הגיס החמישי היה, למעשה, זעיר ובלתי יעיל מבחינה צבאית, אבל החשש מפניו פשט במדינות הנייטרליות. גם הכוחות הגרמניים לקו בפאניקה זו כאשר כבשו אדמה וזה. אבל הנחיתות הגדולות מן האוויר הן שמוטטו כליל את האסטרטגיה ההולנדית. ומה כאשר להמוני הפליטים, שהפיי-קוד הצרפתי חשש שיסתמו את הדרכים ויעכבו את התקדמות כוחותיהן של בעלות הברית? בימים הראשונים של המבצעים הייתה בעיית-מה: עברו כיום או יומיים עד שמספרים גדולים של פלי-טים החלו לנוע, ולא דווקא יהודים! אבל תנועות אלה הפכו להיות בעייה חמורה רק כאשר העמיק הנוהרמאכט לחדר במהירות, והיה על בעלות הברית לתמרן בצורה נרחבת יותר ויותר — מעבר למה שתכננו מפקדיהן.

## מסקנות

באיזו מידה הייתה התקפת הפתע הגרמנית ב-10 במאי 1940 יעילה? התנפלות הפתע על הולנד דיכאה קשות את מוראל צבא המילואים ההולנדי. הנחיתות מהאוויר מוטטו את האסטרטגיה

ההולנדית, ותרמו בצורה ניכרת לכישלון תכניתו של גאמלן להציל את המדינה, ומעל לכל — מוטטו את המוראל של המנהיגים ההולנדיים. הצבא הבלגי ופיקודו סבלו בצורה דומה מהפשיטה על אֶבֶן-אָמָל: שוב מצא עצמו צבא מילואים נתון לפתע להתקפה כוללת, לאחר חודשים של חוסר פעילות משמם והתרעות-שווא חוזרות ונשנות. ההשלכה על האסטרטגיה של הבלגים ושל בעלות הברית הייתה חמורה. המלך ליאופולד לא התאושש מההלם הראשוני הזה. אולם, התקפת הפתע לא סיכנה את הכוח העיקרי של בעלות הברית או של הבלגים, ואפילו לא את ההולנדים. לו הייתה להם מנהיגות של ממש לא היה עניינן של בעלות הברית אבוד. הכוחות המזוינים הגרמניים סבלו מאותן בעיות, אבל התפכחו יום אחד לפני קרבנותיהם, ברגע שהחלו לנוע קדימה. אילו לקחים יכולים אנחנו להפיק מתבוסה זו? ראשית, על אף המודיעין היוצא מגדר הרגיל של בעלות הברית הצליח היטלר להפתיע את קרבנותיו, הן מבחינת אסטרטגיית-רבות, הן מבחינה אסטרטגית והן מבחינה טכנית, אך לא מבחינה טקטית. כלומר, רבים מדי מקרבנותיו — מנהיגים, מצביאים וחיילים מן השורה — לא האמינו שהיטלר יתקוף, למרות כל ההתרעות. זה היה מקרה של "הנחת המקנהה".\* שאינה שונה מזו של ישראלים רבים לפני מלחמת יום הכיפורים. היטלר הצליח להפתיע את קרבנותיו גם מבחינה אסטרטגית, כשהוא הולם בהם במקום לא צפוי, ושוב — זאת על אף מודיעין טוב — ומסיח את דעתם צפונה, כאשר המאמץ הגרמני העיקרי מכוון דרומה משם. מבחינה טכנית, ההסתערות הגרמנית באֶבֶן-אָמָל הייתה הפתעה קטלנית, לנוכח מערכי הגנה אדירים. אלה היו מערכי הגנה שהפיקוד הגרמני יכול היה ללמוד אותם ולתכנן את ניטרולם מבעוד מועד, ממש כפי שאירע בקו בר-לב ובמוצב החרמון הישראלי באוקטובר 1973. מעניין שבנקודה זו המודיעין של בעלות הברית ושל המדינות הנייטרליות לקה הרבה בחסר. גרמניה הפיקה מספר יתרונות משמעותיים ממתקפת הפתע שלה. בהתחשב בניידות של כלי הנשק הממונעים ובעצמת האש שלהם, ייתכן

## (הסוף בעמ' 65)

\* "הנחת המקנהה" — מצב פסיכולוגי שבו אדם מניח שמצב מסוים, לו הוא מקווה ובו הוא רוצה, אכן מתקיים. תוך התעלמות מעובדות (המערכת).

מהותי במערכת חלוקת הסמכויות והכוח בארגון, ויוצר חיכוכים בין דרגים שונים. קשיים בהכרת הטכנולוגיה, מפקדים מתקשים להכיר כל מערכת טכנולוגית על יתרונותיה וחסרונותיה, בגלל "אורך חיים" קצר יחסית של כל מערכת.

**קצב פעולה מהיר וקשיים בבידוד תקלות.** במערכות טכנולוגיות מורכבות גדלה הסבירות שטעות או שיבוש באחד הרכיבים יניעו "תגובת שרשרת" של תקלות ושיבושים בכלל המערכת. אילוץ זמן עלולים להקשות את איתור ובידוד התקלה (במיוחד בלחץ הקרב). מכאן נובע "חוק מרפי" למערכות לשו"ב: "כאשר קיימת אפשרות לשיבושים — יש סבירות גבוהה שיתרחשו". הפיתרון המעשי לבעיה הוא יצירת נהלים לפעולה ולתקשורת, שיאפשרו לעקוף את המערכות האוטומטיות בהאצלת סמכויות ושינוי בשיטת השליטה בקרב.

**קשיים בתקשורת בין-זרועית.** ההתמחות של זרועות הצבא (אוויר, ים ויבשה) והיעדר תפיסה מבצעית אחידה להפעלת מערכות לשו"ב מגבירה את קשיי התקשורת בין יחידות שונות, החייבות לפעול במשולב. ככל שהופכת השפה "מקצועית", גדל חוסר התקשורת בין יחידות וכוחות שונים. גם "השפה" בתוך חיל מסוים הופכת לקשה להבנה לזרים.

## מסקנות

הניתוח הזה אינו ממצה את כל ההשלכות שיש לפיתוחים טכנולוגיים בתחום לשו"ב על יעילות התפקוד של כוחות לוחמים. מטרת המאמר למקד תשומת לב אל הבעיות הנובעות מיישום טכנולוגיות לשו"ב במבנה ארגוני נתון. ניתוח ההשפעות של טכנולוגיות חדישות לשו"ב על דפוסי התקשורת בין דרגים שונים בשרשרת הפיקוד מביא למספר מסקנות עקרוניות, שצריך להתחשב בהן בתכנון קליטתם של אמצעים לשו"ב וליישומם המבצעי.

יש לתכנן מערכות לשו"ב "מלמטה" כלפי "מעלה"; כלומר לשפר את אמצעי השליטה בקרב (תקשורת ומודיעין) לדרג המבצע הנמצא בקו המגע, ויש צורך להאציל סמכויות לדרג הלוחם כדי שיוכל למצות את מירב הפוטנציאל של האמל"ח והטכנולוגיה העומדים לרשותו. תוצאה נוספת מתכנון זה היא קיצור מחזור זמן קבלת ההחלטות, במיוחד, כאשר אין מתאפשרת שליטה ריכוזית.

כאשר הארגון בוחר להשקיע משאבים במערכות ריכוזיות לשו"ב, יש צורך לבחון את ההשפעות ארוכות הטווח שיש לצמצום סמכויות הפיקוד של הדרגים הלוחמים, ולהכין דוקטרינה מתאימה להכשרה ולאימון.

יש צורך לבדוק את המתאם בין הארגון של היחידות הלוחמות לטכנולוגיה כדי לצמצם את ההשלכות השליליות הנובעות מקליטת מערכות לשו"ב, יש לפתח מערכת תרגילים ומשחקי מלחמה לדרגים השונים, תוך שימת דגש על פיתוח היכולת לקבל החלטות במצבי חוסר ודאות כאשר המערכות האוטומטיות משתבשות.

ולבסוף, חשוב לזכור, כי הטכנולוגיה היא אמצעי שנועד לעזור ולסייע לארגונים קיימים. ברוב המקרים קל יותר להתאים טכנולוגיה נתונה לדוקטרינה ולמבנה ארגוני קיימים מאשר לבצע מהפכים ארגוניים, כדי לקלוט אמצעי טכנולוגי, שיעלותו טרם הוכחה בפעילות מבצעית.

## הערות

1. מושגי היסוד, הניתוח והממצאים במאמר מהווים תמצית של מחקר השוואתי מקיף, שערך המחבר כדי לבחון את יחסי הגומלין בין דוקטרינות לבין מערכות לשו"ב בחיל האוויר הישראלי ובחילות האוויר של ארה"ב.

R. Gissin, "Command, Control & Communication Technology: Changing Patterns of Leadership in Combat Organizations" (Ph. D. Dissertation, Syracuse University, Syracuse, NY, 1979).

2. המאמר אינו עוסק במערכות לשו"ב ולמודיעין לכוחות ולאמל"ח לא קונבנציונליים, שלגביהם המדדים לבחינה שונים מהותית מאלה של כוחות קונבנציונליים; ובכלל זה הדרישה לשליטה ריכוזית-מפורטת וחיובית (centralized positive control).

3. לסקירה ממצה של אתגרים ופתרונות בשו"ב — ראה: אל"מ (מיל') יעקב, "שליטה ובקרה בשדה הקרב — כיוונים ומגמות", מערכות 273—274, מאי—יוני 1980, עמ' 59—60.

4. בארה"ב נעשים כיום מאמצים רבים לפתוח מודלים ומדדים כמותיים להערכת העלות-יעילות של מערכות לשו"ב. לסקירה ממצה בנושא ונסיון לפתוח מודל כזה ראה: Harmon Sy and Brandeburg RL: "C<sup>3</sup> Systems Model and Measures of Effectiveness" (MOEs) (Naval Ocean Systems Center, San Diego; 1980), pp. 1—2, 9—14.

5. מבוסס על ראיונות אישיים עם חוקרים מהסוכנות.

המודיעין של בעלות הברית ושל המדינות הנייטרליות לקה הרבה בחסר.

גרמניה הפיקה מספר יתרונות משמעותיים ממחקפת הפתע שלה. בהתחשב בניידות של כלי הנשק הממונעים ובעצמת האש שלהם, ייתכן שאפשר לצפות שלתוקף יהיו הישגים תחיליים, בהנחה שהוא מיומן ונועז. אבל המכה הגרמנית הראשונית לא הייתה קטלנית יותר משהיו הניצחונות המצריים והסוריים הראשוניים ב-1973. אולם, חוסר יכולתם של מנהיגי בעלות הברית להתאושש מההלם הראשוני ולהגיב על המתקפה כהלכה, היה קטלני.

לכן, על מפקדים — זוטרים, ובמיוחד בכירים — הניצבים בפני יומה מצד האויב, להיות מוכנים להצלחות ראשוניות של האויב, לערוך מראש חכניות כדי לענות על ניצחונות — אפשריים ובלתי אפשריים — של האויב, כך שאפילו מפלה קשה לא תערער את המוראל שלהם. על המפקדים לחשל עצמם לקראת מצבים כאלה באופן שהם ופקודיהם יוכלו לשמור על האמונה בעניינם וביכולתם לתמרן בתגובה, יהיה ההלם הראשוני חמור ככל שיהיה, על מנת לנצל את החולשות הבלתי נמנעות בהתקפתו של האויב. כך יוכלו להפוך תבוסה לניצחון, כשם שעשה צה"ל ב-1973.

## לקריאה נוספת

- Jeffery A. Gunsburg, *Divided and Conquered: The French High Command and the Defeat of the West, 1940*. Westport, CT., and London: Greenwood Press, 1979.
- אליסטר הורן, כך נפלה צרפת. תל-אביב: "מערכות", 1971.



## תיקון טעות

לצערנו נפלה טעות בכותרת מאמרו של תא"ל י' בן פורת שהתפרסם בגיליון הקודם. הכותרת הנכונה היא: הערכות מצב מודיעיניות — מדוע הן קורסות.

